

О. Старух,
науковий керівник – канд. іст. наук, доц. А.О. Ткаченко,
Українська академія банківської справи НБУ

ЛІКВІДАЦІЯ БАНКІВ І ПРИПИНЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІЛЬШОВИКАМИ У 1917–1920 РОКАХ

Розбудова правової держави і становлення ринкової економіки сьогодення напряду залежать від вдосконалення банківської системи, для якої досить актуальною у правовому відношенні залишається проблема ліквідації і реорганізації банківських установ.

Статистика свідчить, що саме ці проблеми вимагають всебічного вивчення та правового забезпечення, адже менш як за десятилітню історію свого самостійного існування банківська система України втратила понад 100 банків [2, с. 11].

З II пол. XIX-XX ст. значна увага з боку органів державного регулювання в нашій країні починає приділятися розвитку та функціонуванню банківської системи, котра перебувала на стадії свого динамічного розвитку, спричиненого інтенсифікацією аграрного сектора та промисловості, а також стрімким розвитком капіталізму в країні. І практики, і теоретики у сфері економічної політики розуміли, що без повноцінної банківської системи ефективний розвиток народного господарства неможливий. Це розуміли і більшовики, які з приходом до влади почали проводити низку перетворень, переважна більшість з яких негативно відбивалась на тій чи іншій сфері суспільного життя. Диктатурою пролетаріату було встановлено перелік фінансових заходів, котрі здійснювались в умовах побудови соціалізму. Щодо організації банківської справи, то вона передбачала націоналізацію; концентрацію всього грошового обігу із впровадженням державної монополії банківської справи, а відтак і злиття націоналізованих банків в єдиний банк для впровадження розрахункового та емісійно-касового обслуговування народного господарства та короткотермінового кредитування; до впровадження ліквідаційної політики більшовицького режиму у 1917 р. банківська система охоплювала державні банки, іпотечні, акціонерні, приватні, сільські, міські і громадські, товариства взаємного кредиту, позичково-ощадні каси, ломбарди [3, с. 172].

14 грудня 1917 року загони Червоної армії зайняли 28 банків і 10 банківських установ. Того ж дня було видано декрет про націоналізацію банків, який вводив державну монополію на ведення банківської діяльності. Ліквідувались Дворянський і Селянський земельні банки. Усі приватні кредитні установи підлягали націоналізації, та повинні були об'єднатись з центральним банком, який через місяць отримав назву Народного банку Російської Республіки. Процес об'єднання відбувався до 1919 р., в результаті проведення якого до Народного банку перейшли усі активи і пасиви ліквідованих установ, були конфісковані готівкові кошти й коштовності, що

зберігалися в сейфах. У своїй роботі Народний банк керувався декретами й постановами Ради народних комісарів, наказами народного комісаріату фінансів, а також статутом, прийнятим у 1841 р.

Перебуваючи в підпорядкуванні Наркомфіну, восени 1918 р. Народний банк почав фінансувати народне господарство і проводити кошторисно-кредитні заходи. Незважаючи на те, що уряд Радянської держави вдався до політики воєнного комунізму, яка не потребувала грошово-кредитних відносин, грошові операції банків було згорнуто, а фінансові зводилися до бюджетних. Тому, щоб уникнути їх дублювання, 19 січня 1920 р. було прийнято декрет РНК про ліквідацію Народного банку і передачу його активів та пасивів Центральному бюджетно-розрахунковому управлінню Наркомфіну. Отже, події після революції в Росії призвели до заперечення різноманітності банків як за функціональним призначенням, так і видами власності. Поступово з банківської практики і банківського законодавства зникають комерційні, іпотечні, муніципальні банки, кредитна кооперація, дрібні кредитні заклади, а також законодавчі норми, що визначають їх діяльність. Поступово зникає і саме банківське законодавство, поступаючись місцем постановам уряду, яю приймаються слідом за рішеннями партійних з'їздів. Тому і не дивно, що радянський період банківської системи визначається не стільки правовими нормами банківського законодавства, скільки політичними рішеннями і доктриною більшовицької партії.

Загалом, підсумовуючи розвиток банківського законодавства з 1917 по 1921 р., можемо зазначити, що в той час було видано 52 постанови, 46 декретів, 8 положень, 5 наказів, 3 резолюції; звернення, декларації, проекти, інструкції. Загалом ці законодавчі акти (їх всього 127) не складають навіть 1 % від загальної кількості законодавчих актів того часу, що свідчить про негативне ставлення до банків, а отже, і до банківського законодавства взагалі.

Таким чином, можемо зробити висновок, що процес перетворення кредитної системи, який почався ще з 1917 р., проводився у вісім етапів, серед яких перший розпочався із захоплення і перетворення державного банку у монопольне державне підприємство; другий включав у себе ліквідацію земельних банків [1, с. 148-151]; третій – процеси націоналізації; четвертий характеризувався створенням Народного банку РРФСР та злиттям акціонерних банків; п'ятий – у квітні 1918 р. були ліквідовані іноземні банки і товариства взаємного кредиту; шостий – ліквідація московського банку і встановлення повної грошової монополії в країні; сьомий – згортання грошових операцій внаслідок натуралізації господарства і введення політики воєнного комунізму (січень 1919 р.), і восьмий етап – ліквідація народного банку РРФСР, що фактично означало знищення усієї банківської системи і права загалом.

Ліквідація не була проведена у зазначений строк, що було в свою чергу позитивом, якщо розглядати цю проблему у контексті непу, до початку якого економіка країни перебувала у жахливому стані, що було спричинено запереченням грошово-фінансових операцій, знеціненням грошової одиниці

та відсутністю одного з найвагоміших важелів економіки, якими у сьогоденнішньому суспільстві є банки.

Список літератури

1. Декреты Советской власти. – Т. 1. 25 октября 1917 – 16 марта 1918 г. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1957. – 626 с.
2. Раєвський К., Зубок М. Ліквідація банків. Організація процедури / Вісник НБУ. – 2003.
3. Скоморовкч І.Г., Реверчук С.К., Малик Я.Й., та ін. Історія грошей та банківництва: Підручник. – К., 2004.

Старух, О. Ліквідація банків і припинення банківської діяльності більшовиками в 1917-1920 роках [Текст] / О. Старух ; науков. керів. А. О. Ткаченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: погляд у майбутнє : збірник тез доповідей за матеріалами Восьмої науково-практичної конференції студентів (18-22 квітня 2005 р.) та Дев'ятої науково-практичної конференції студентів (27 квітня 2006 р.) / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2006. - С. 163-165